

TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA: EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL Grup 3er Q 2024-2025

NÉSTOR BANDERAS NAVARRO

Departament de Didàctica de les Ciències Experimentals i Socials
Facultat de Magisteri (Universitat de València)

1.- INTRODUCCIÓ

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.1. Què és la història?

- Dibuixem què entenem per història.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.1. Què és la història?

- Dibuixem què entenem per història
- Posada en comú a partir de les següents qüestions:
 - a) Quins fets, processos o personatges hi apareixen més representats?
 - b) Quines similituds o diferències apareixen en les nostres representacions?
 - c) A quina definició d'«història» podríem arribar?
 - d) Per què penseu que us hem fet dibuixar?

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.2. Què és la història?: lectura bibliogràfica

- PRÀCTICA 1: Lectura bibliogràfica dels següents textos i anàlisi en grups de 3/4 persones:

Text 1: Hunt, L. (2019). Historia: ¿por qué importa? Alianza Editorial, pp. 39-40.

Text 2: Carr, E. H. (2001). ¿Qué es la historia? Ariel, pág. 98.

Text 3: Jenkins, K. (2009). Repensar la historia. Siglo XXI Editores, pp. 7-10.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.2. Què és la història?: lectura bibliogràfica

- Anàlisi de la bibliografia:

1. Sobre la naturalesa de la història i la veritat històrica: Segons el **Text 1 (Hunt)**, per què és crucial determinar la veritat històrica? Quines conseqüències tindria no fer-ho? Com defineix Hunt els dos nivells de la veritat històrica (els fets i les interpretacions)? Per què creus que és important diferenciar-los? En el **Text 1**, es menciona que "el passat mai no és estable". Què significa això i com afecta a la manera en què entenem la història?

2. Sobre el paper dels historiadors i historiadores i la construcció del coneixement històric: Segons el **Text 2 (Carr)**, com comença el treball d'historiadors i historiadores? Per què és important la selecció i interpretació provisional dels fets? Carr parla d'una "reciprocitat entre el passat i el present". ¿Què vol dir això i com influeix en la manera en què s'escriu i s'ensenya la història?

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.2. Què és la història?: lectura bibliogràfica

- Anàlisi de la bibliografia:

3. Sobre la història com a discurs i la multiplicitat d'interpretacions. En el **Text 3 (Jenkins)**, es diu que la història és un "discurs sobre el món". Què significa això i com es diferencia del passat en si mateix? Jenkins parla de la "multiplicitat de lectures públiques del passat". Què implica això per a la manera en què s'ensenya la història? Com podria un mestre abordar aquesta diversitat d'interpretacions a l'aula?

4. Sobre la inclusió i exclusió en la història: En el **Text 3**, es menciona que les dones han estat "invisibilitzades per la història". Quins altres grups o col·lectius creus que han estat exclosos dels relats històrics tradicionals? Per què? Quines conseqüències podria tenir que els grups hegemònics actuals quedaren marginats en els relats històrics futurs? Com podria això canviar la manera en què entenem el passat?

5. Sobre l'aplicació pràctica en l'ensenyament: Com podries fomentar el pensament crític en els teus alumnes pel que fa a les fonts històriques i les seues interpretacions? Després de llegir aquests textos, creus que la història que s'ensenya a les escoles reflecteix adequadament la complexitat del passat? Per què?

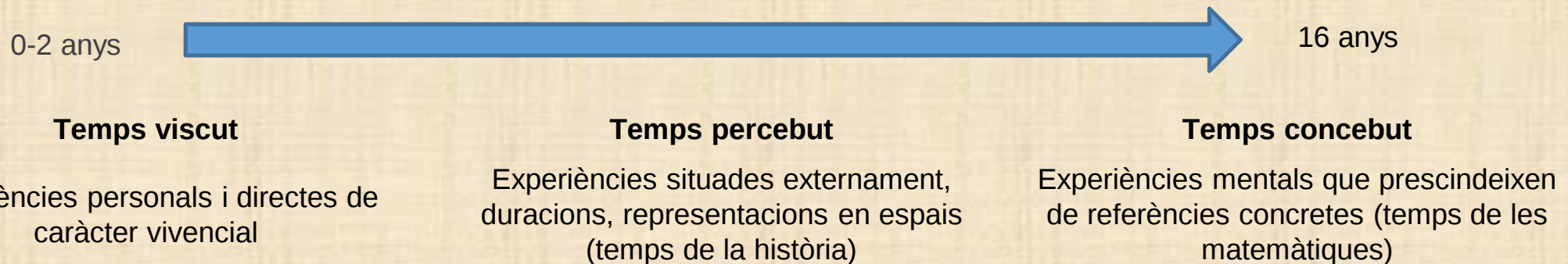
6. **Reflexió final:** elabora individualment una reflexió per escrit a partir de les preguntes anteriors, fent referència a allò més rellevant del que hages llegit i comentat. Fes constar els canvis pel que fa a les percepcions inicials plasmades en el dibuix. (1 cara màxim).

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.3. El temps en l'aula d'Educació Infantil

- Comentar aquesta idea: “El temps no és una noció instintiva i natural, sinó una construcció de la ment. El temps també ha d'aprendre's.”.
- Piaget (1978) en Trepat (2011):

Exemples	Repeticions i ritmes	Ús de l'espai i la música.
	Freqüència i regularitat	Temps verbals.
	Primers anys	Conseqüència, regularitat, lentitud, rapidesa, successió, simultaneïtat.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.3. El temps en l'aula d'Educació Infantil

- Qüestionament de les idees de Piaget (Trepat, 2011: 57-59):
 - Brunner: negà els estadis de Piaget. Diferències de grau però no de gènere.
 - Calvani: 3-6 anys sí que és possible un aprenentatge de la història, ex. Ordenar esdeveniments amb imatges.
 - Egan: fantasia i imaginació com a eines d'aprenentatge. Capacitat de desenvolupament de conceptes abstractes en infantil: valor/covardia, veritat/mentida, seguretat/inseguretat.
 - No només s'aprèn des d'allò concret a allò abstracte, també a l'inrevés.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.3. El temps en l'aula d'Educació Infantil

- El progrés temporal en l'Educació Infantil (Trepat, 2011: 60-61):

Abans dels 2 anys

- Formació d'un sentit temporal a partir de ritmes naturals. Comprensió ocasional de la paraula *ara*.
- Ús d'*avui* com a *ara* o *ara mateix*.
- Present viu com a angoixa o gratificació en relació amb un objecte de desig. Distància entre l'instant immediat i l'objecte defineix l'horitzó temporal.

Entre els 2 i els 3 anys

- Comprensió d'expressions temporals familiars com ara «espera un minut» o «de presa».
- Distinció entre passat, present i futur dins del marc del dia (amb paraules com ara *demà* o *vesprada*).
- Inici de l'organització del temps segons esquemes sociofamiliars.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.3. El temps en l'aula d'Educació Infantil

- El progrés temporal en l'Educació Infantil (Trepat, 2011: 60-61):

Entre els 3 i els 4 anys

- Expressió de durada com ara «tota la setmana» o «anys». Ús correcte dels temps verbals de passat, present i futur.
- Capacitat per a seguir ritmes senzills amb palmades.

Entre els 4 i els 5 anys

- Coneixement de la pròpia edat, identificació de moments del dia.
- Ús d'*abans* i *després* per a respondre preguntes simples.
- Resolució de problemes de temps físic (com qui arriba primer entre dos corredors).
- Comprensió de simultaneïtats físiques (com ara dues llums enceses o apagades alhora).

Entre els 5 i els 6 anys

- Interès pel temps i preguntes actives sobre quan passarà alguna cosa.
- Coneixement del dia de la setmana, temps d'«abans» i «després» d'esdeveniments.
- Desenvolupament notable de la memòria (recordar projectes de joc d'un dia per a l'altre).
- Capacitat per a ordenar els moments principals d'una narració estructurada.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.4. Prehistòria

- Tema de gran interès entre la ciutadania.
- Beneficis treball del temps històric en Infantil: interdisciplinarietat, comprensió del present, desenvolupament de la noció de «temps» i d'«espai», desenvolupament de capacitats cognitives, contribució a la construcció de la pròpia identitat.
- Problemes: enfocaments de la Prehistòria mitjançant tòpics (Jardón i Pérez, 2018; Guevera et al., 2021):
 1. Coexistència de dinosaures amb els homínids.
 2. Trets d'agressivitat i salvatgisme: sense roba hostilitat, associat a armes.
 3. Dones no solen aparèixer: se'ls atorga un rol secundari.
 4. Absència de conductes altruistes.
 5. Evolució lineal.
 6. En definitiva, falta de formació i no deconstrucció de productes culturals (cinema, contes, joguets...).

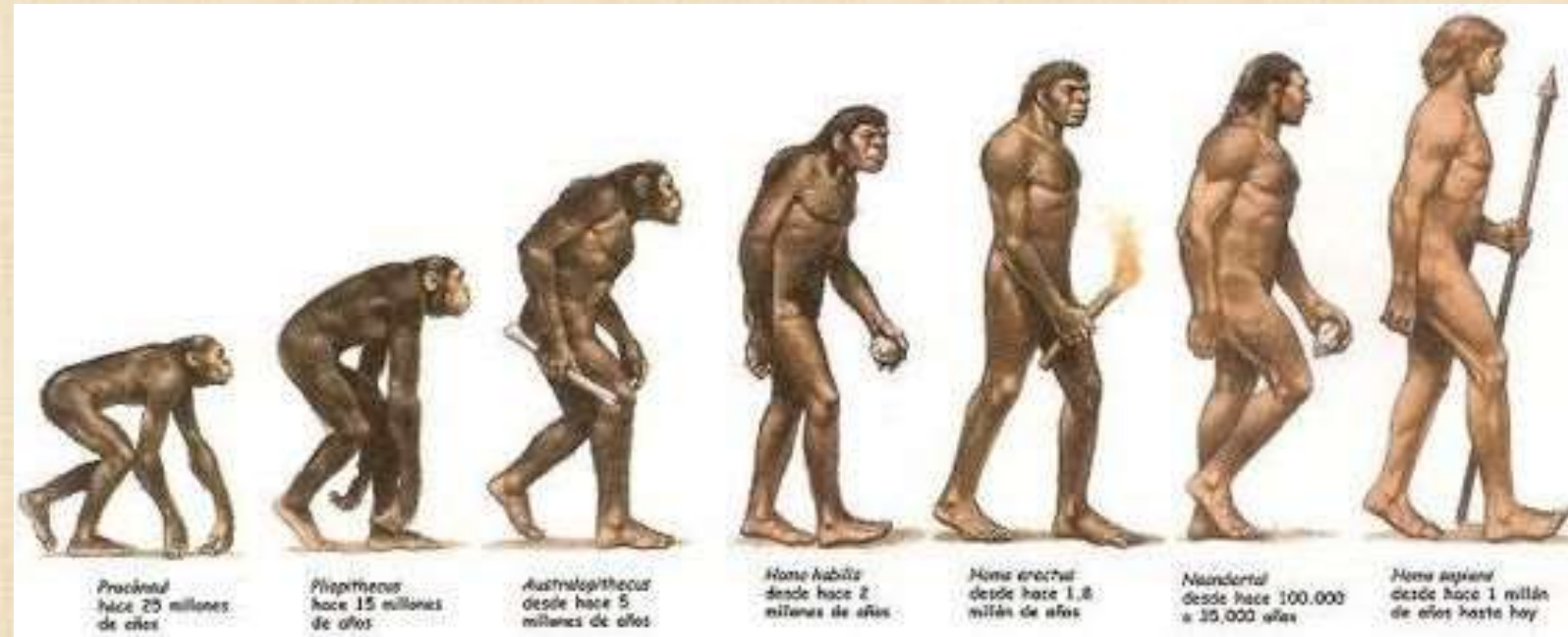
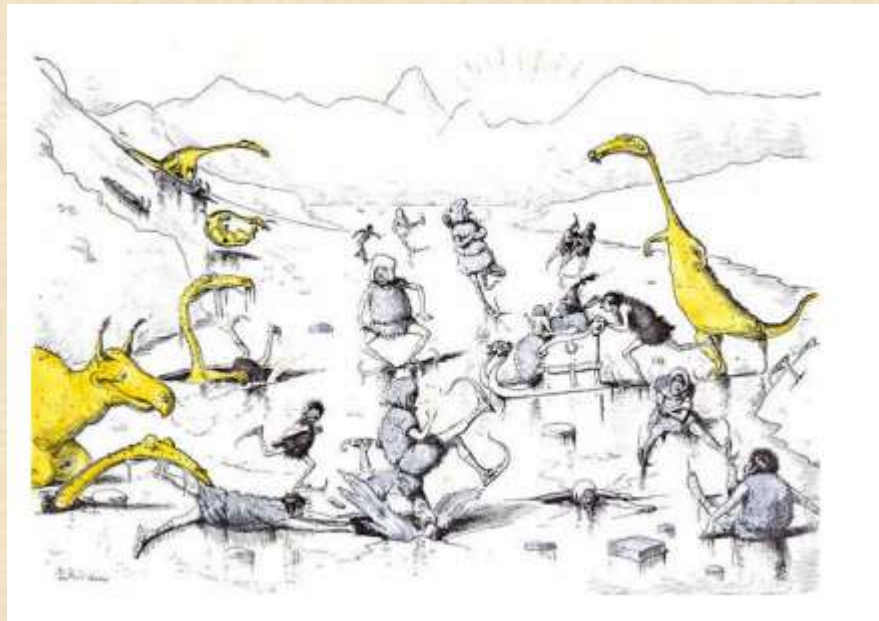
Jardón Giner, P., i Pérez Herrero, C. I. (2018). Una prehistoria compleja: Revisión crítica de los tópicos en la representación cinematográfica para transformar su enseñanza. En E. López Torres, C. R. García Ruiz, & M. Sánchez Agustí (Eds.), *Buscando formas de enseñar: Investigar para innovar en didáctica de las Ciencias Sociales* (pp. 827-838). Valladolid: AUPDCS-Universidad de Valladolid.

Guevara-Herrero, I., Pérez-Martín, J. M., Bravo-Torija, B., & Esquivel-Martín, T. (2021). ¿Cómo enseñar la Prehistoria en Educación Infantil? Ideas y recursos de los docentes en formación. *Revista de Educación de la Universidad de Granada*, 28, 4–22.
<https://doi.org/10.30827/reugra.v28i.18465>

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.4. Prehistòria

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.4. Prehistòria

Marga Sánchez: “Cuando asociamos a las mujeres prehistóricas a la caza o la guerra, nos acusan de hacer política y no ciencia”

La experta cuestiona en 'Prehistorias de mujeres' el discurso de la arqueología que les ha reservado a ellas un papel secundario y celebra el avance de los últimos años: “Ahora sabemos que las mujeres cazaban porque lo analizamos y nos hacemos una pregunta diferente, antes se daba por hecho que eran hombres”

https://www.eldiario.es/sociedad/marga-sanchez-asociamos-mujeres-prehistoricas-caza-guerra-acusan-politica-no-ciencia_128_10270945.html

El caso de Wilamaya, en Perú, lo ilustra. Ellos mismos cuentan que cuando apareció el cuerpo junto a las armas ni siquiera se preguntaron si era una mujer o un hombre, dieron por hecho lo segundo y así lo

¿Qué procesos históricos son esos que se han obviado?

La cuestión es que a las mujeres se las ha asociado a actividades a las que no se les ha dado importancia histórica aunque la tuvieran, entre ellas, todo lo que tiene que ver con el cuidado, las denominadas actividades de mantenimiento. Son las actividades que menos se valoran, peor se pagan y menor consideración social tienen a pesar de que en realidad son las únicas imprescindibles y estructurales en cualquier sociedad del mundo. Hay poblaciones que pueden vivir sin prácticas

de agricultura, pero no sin cuidar, se extinguirían, y sin embargo no tienen ninguna importancia histórica, no están en ningún manual ni en ningún libro. Y todo ello tiene consecuencias hoy. Se utilizan estos discursos sesgados sobre la Prehistoria para justificar la desigualdad, pero no son diferencias naturales.

En el libro defiende el feminismo como teoría para estudiar la prehistoria. ¿Cuál es el discurso que nos queda si no se hace?

Es un discurso que se ha hecho colocando determinadas actividades como centrales en el desarrollo de la sociedad. No solo se eligen unas determinadas, que son las que se ponen en el centro, sino que se atribuyen sin ningún espíritu crítico ni dato científico y de forma automática a los hombres. Con lo cual, cuando se escribe la Historia las mujeres no están, han sido borradas. Tanto la elección de estas actividades como de quienes las hacen es sesgada e intencionada, por eso hay reajustar estos discursos para que se reconozca el papel de las mujeres en las sociedades del pasado.

También hemos sido excluidas, pero al igual que ocurre con la caza o la guerra, es un mito. Es muy conocida la imagen que hizo Arturo Asensio para el Museo Arqueológico de Madrid de una mujer pintando Altamira. Tuvo muchas críticas porque decían que era poco científica. Pero ¿cómo sabes tú que los hombres eran los únicos que pintaban? Es que no tienes pruebas científicas. ¿De verdad puedes afirmar que las mujeres no han

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.4. Prehistòria

Roles de gènere de la prehistòria: el pasat tampoc va ser com creiem

- Varias expertas analizan hallazgos y descubrimientos que rompen esquemas tradicionales, como el de las mujeres cazadoras.

Uno de los últimos lo publicó la revista científica *Science Advances* a principios del pasado noviembre: el hallazgo de una chica de entre 17 y 19 años enterrada hace unos 9.000 años junto a sus armas y la posterior revisión de un centenar de enterramientos ha llevado a un grupo de arqueólogos a afirmar que más de un tercio de quienes cazaban eran mujeres. Si la noticia sorprende es porque "contradice la explicación tradicional y cuestiona la llamada teoría del hombre cazador", dice Marta Cintas Peña, doctora en Historia y miembro del grupo de investigación Atlas de la Universidad de Sevilla. Por eso es relevante: "Para que el público general se dé cuenta de la cantidad de ideas preconcebidas que hay sobre las mujeres en las sociedades prehistóricas", explica Margarita Sánchez Romero, arqueóloga experta en género y profesora de Prehistoria en la Universidad de Granada.

Carne Cruda - Mujeres cazadoras y otras sorpresas de la prehistoria (PUTOMIKEL Y HERSTÓRICAS #804)

https://www.spreaker.com/episode/carne-cruda-mujeres-cazadoras-y-otras-sorpresas-de-la-prehistoria-putomikel-y-herstoricas-804--43141059?utm_medium=app&utm_source=widget&utm_campaign=episode-title

Il·lustració d'una dona caçadora fa 9.000 anys.
Matthew Verdolivo/UC Davis IET Academic
Technology Services.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.1. Introducció al temps històric en Educació Infantil: prehistòria

2.1.4. Prehistòria

Una alternativa: Past Women (<https://www.pastwomen.net/>)

Parto asistido por dos mujeres ambientado en época Ibérica. Ilustrado por "RU-MOET"

Recollida del cereal (Edat del Coure)

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.2. Anàlisi crítica de propostes didàctiques

- **PRÀCTICA 2:** Propostes didàctiques de Prehistòria: veure document repartit.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

Preguntes per a comentar:

1. Què és la història recent?
2. Pot conformar la història recent un contingut a treballar en Educació Infantil?
3. De quina manera fer-ho? Per a desenvolupar quines competències?

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

LES FONTS ORALS: un exemple de metodologia per a Infantil.

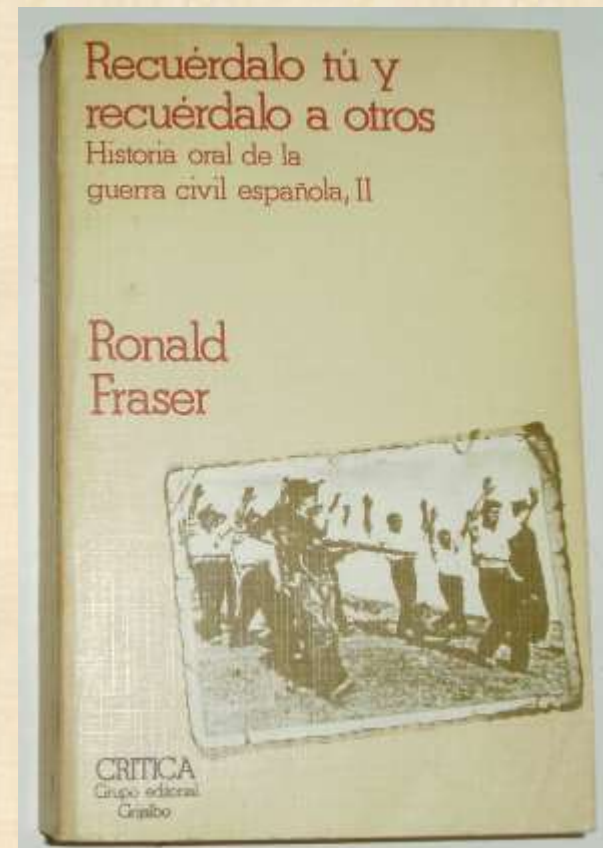
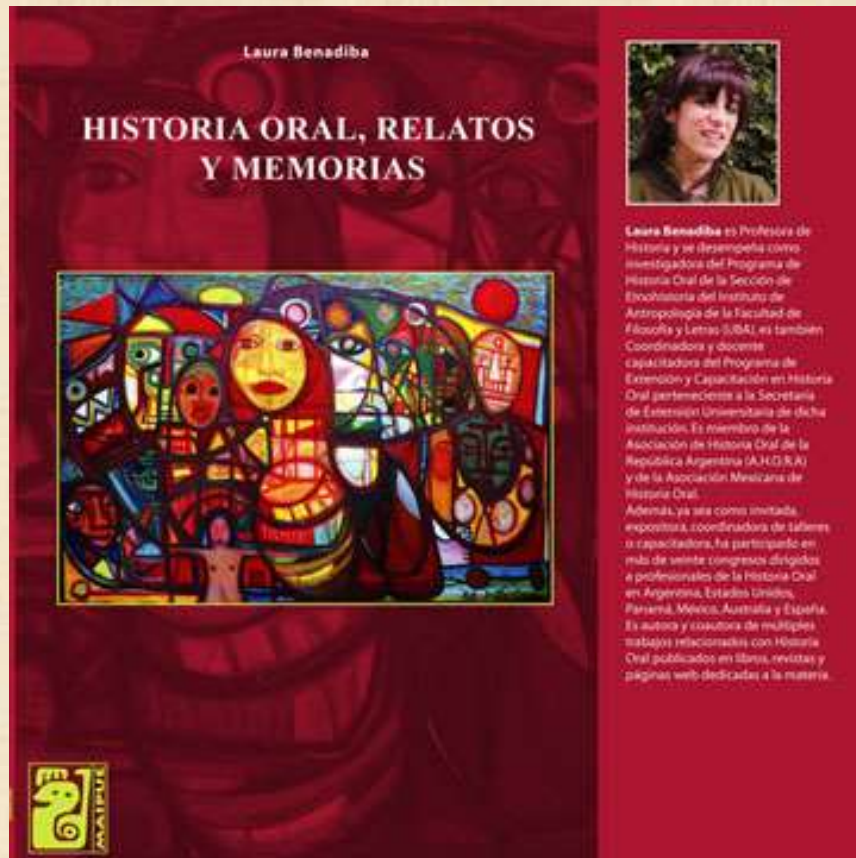
- Ús defensat en totes les etapes educatives.
- Desenvolupament del pensament històric (Seixas i Morton, 2013): causa, conseqüència, empatia històrica, dimensió ètica, anàlisi de fonts...
- Permet treballar *altres* continguts: història sociocultural, de gènere, de la vida quotidiana, etc.
- Vincle amb l'oralitat i la competència lingüística.
- Permet recuperar la història familiar i el diàleg intergeneracional i contribuir a la construcció de la identitat individual i col·lectiva.
- Desenvolupament de la imaginació històrica i treball d'emocions i sentiments.
- Laura Benadiba: <https://www.youtube.com/watch?v=7w9fkXkbBc8>

Fonts:

- López-Torres, Esther; Carril-Merino, María Teresa i Alonso-Neila, Elena (2022). ApS con fuentes orales para hacer frente a la España vaciada en Educación Infantil. *Didáctica de las Ciencias Experimentales y Sociales*, 43, 53-70.
- Fuertes, Carlos (2015). Las Fuentes orales en la enseñanza de la historia en la educación superior: exposición de una experiència. *CLIO. History and History teaching*, 41.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

LES FONTS ORALS: procediments.

ABANS:

- Escollir tema.
- Fer recerca.
- Elaborar qüestionari.
- Practicar.
- Buscar testimonis.

DESPRÉS

- Escolta, transcripció.
- Arxiu escolar.
- Anàlisi.
- Divulgació.

DURANT

- Lloc i gravació.
- Actituds.
- Etapes.

ACTIVITAT: consultar el currículum d'Educació Infantil i cercar les possibles referències en els elements curriculars que permeten treballar les fonts orals.

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

PROJECTE DEL CEIP MARIANO SUÁREZ (JUMILLA): *LOS ABUELOS*

https://servicios.educarm.es/admin/webForm.php?aplicacion=EDUCARM_ACTIVIDADES_DE_CENTROS&mode=ampliacionContenido&web=162&ar=1136&sec=3710&cont=60072&recurso=N&zona=EDUCARM&liferay=1

2.- EL TEMPS HISTÒRIC

2.3. Història recent i fonts orals

TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA: EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL Grup 3er Q 2024-2025

NÉSTOR BANDERAS NAVARRO

Departament de Didàctica de les Ciències Experimentals i Socials
Facultat de Magisteri (Universitat de València)

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

QUÈ ÉS L'ART?

Dibuixem què entenem per «art».

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

QUÈ ÉS L'ART?

art [árt]

1. *m. o f.* Habilitat per a fer alguna cosa, adquirida amb l'estudi, l'experiència o l'observació. *Tindre art.*
2. *m. o f.* Manera de fer alguna cosa segons regles. *Un treball fet amb art.*
3. *m. o f.* Sistema de preceptes i de regles per a fer bé alguna cosa. *L'art de nadar. L'art d'amar. L'art culinària.*
4. *m. o f.* Professió que requerix el coneixement i l'aplicació d'un sistema de preceptes i de regles. *Arts manuals o mecàniques.*
5. *m. o f.* Conjunt de qualitats per mitjà de l'ús de les quals s'aconsegueix un objectiu. *L'orador tenia l'art de commoure els oients. Actuava amb males arts. Semblava que feia les coses per art de màgia.*
6. *m. o f.* ART Producte o missatge considerat primàriament a partir de la seua forma o la seua estructura sensible.
7. *m. o f.* ART Cadascuna de les belles arts.
8. *m. o f.* ART Estil d'un artista.
9. *m. o f.* ART Conjunt de les arts plàstiques.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

QUÈ ÉS L'ART?

Enfocament	Definició	Autors/es significatius	Exemple d'aproximació
Història de l'art com a història dels estils	Estudia l'evolució dels estils formals en l'art al llarg del temps.	Heinrich Wölfflin, Alois Riegl	Anàlisi de la transició del Renaixement al Barroc segons principis formals (línia davant. taca, pla davant profunditat).
Iconografia i Iconologia	Analitza els temes i significats de les imatges en l'art, des de la seua descripció fins a la interpretació cultural profunda.	Erwin Panofsky, Aby Warburg	Estudi dels símbols religiosos en la pintura medieval i la seua relació amb la teologia.
Història de l'art des de la sociologia	Examina l'art en relació amb el seu context social, polític i econòmic.	Arnold Hauser, Pierre Francastel	Relació entre l'auge de la publicitat i el naixement del Pop Art amb artistes com ara Andy Warhol.
Aproximació marxista	Considera l'art com a reflex de les condicions materials i les lluites de classe.	Frederick Antal, Arnold Hauser, John Berger	Interpretació de l'art renaixentista com a resultat de les estructures econòmiques burgeses emergents.
Psicoanàlisi de l'art	Explora l'art a través de l'inconscient, els traumes i els desitjos reprimits de l'artista.	Sigmund Freud, Carl Jung, Ernst Kris	Anàlisi dels somnis i desitjos ocults en l'obra de Salvador Dalí.
Feminisme en la història de l'art	Qüestiona l'exclusió de les dones en la historiografia de l'art i estudia com es representen els rols de gènere.	Linda Nochlin, Griselda Pollock, Rozsika Parker	Revisió del paper d'Artemisia Gentileschi en el Barroc i la seua visió de la violència de gènere en la pintura.
Aproximació postmoderna i estudis culturals	Desafia la idea d'una única història de l'art i estudia l'impacte del gènere, la raça i el postcolonialisme.	Michel Foucault, Rosalind Krauss, Amelia Jones	Estudi de les performances artístiques de Marina Abramović i com desdibuixen les fronteres entre art, cos i societat.
Història global de l'art	Proposa una visió no eurocèntrica de l'art, incloent-hi tradicions artístiques de tot el món.	Hans Belting, David Summers	Comparació entre l'art africà tribal i el cubisme de Picasso per a entendre influències no occidentals.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

EN EDUCACIÓ INFANTIL

- Experimentació en camps diferents: verbal, plàstic-visual, musical, corporal...
- Contribució al desenvolupament físic, perceptiu, social, estètic, creador i intel·lectual.
- Connexió amb l'educació emocional.
- Treball de biografies.
- Qüestions transversal: ODS.
- Un exemple: el *Land Art*.
 - Corrent dels anys 60: paisatge natural com a creació.
 - S'empren elements de la naturalesa: pedres, sorra, fulles, branques, neu.
 - Creació d'obres amb elements naturals (motricitat).
 - Escultures efímeres.
 - Camins artístics.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

Orbiso, Andrea (2014). El Land Art en Educación Infantil. Una propuesta de innovación educativa en Expresión Plástica. Trabajo Fin de Grado. Universidad de Valladolid.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.1. Possibilitats i potencialitats

- PRÀCTICA 4: Què és l'art?

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

EL MUSEU: UN LLOC PER A L'EDUCACIÓ INFANTIL?

- Lloc aliè i desconegut en Educació Infantil?
- Per què sol ocórrer això?
- Manca de programes museístics adaptats a l'edat.
- Segons el Consell Internacional de Museus (ICOM), el museu «és una institució permanent sense finalitat de lucre, al servei de la societat i el seu desenvolupament, obert al públic, que adquireix, conserva, estudia, exposa i transmet el patrimoni material i immaterial de la humanitat i del seu medi ambient amb finalitats d'estudis, educació i delectació [...]». El museu té l'important deure de desenvolupar la seva funció educativa i atraure el públic més ampli procedent de tots els nivells de la comunitat. La interacció amb la comunitat forma part integrant del compliment de la funció educativa del museu».
- Des dels 70: museus no sols espais d'emmagatzematge, sinó amb funció educativa.

ACTIVITAT: consultar el currículum d'Educació Infantil i cercar les possibles referències en els elements curriculars que permeten treballar l'art i els museus.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)
 - Museu de titularitat estatal, gestionat per la Generalitat Valenciana.
 - Una de les principals pinacoteques de l'Estat espanyol.
 - Rellevant per la col·lecció de taules gòtiques valencianes dels segles XIV i XV.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)

Autoretrat, Diego Velázquez
(c.1640).

Retaule dels Set Sagraments, Gherardo
di Jacopo 'Starnina' (1396-1397).

Natura morta, Joaquín Sorolla (1897)

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)

El xiquet de la vespra, Mariano Benlliure (1897)

Lleó ibèric (s. IV aC).

Mare Terra (Lauradors), Horacio Ferrer de Morgado (1936)

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)

TALLER: «EL MUSEU A LA BUTXACA»

- Objectiu: descobrir el museu.
- S'empra el concepte de caixa màgica, sorpreses i baül dels records.
- Maletí transformable que, per art de màgia, configura un entorn acollidor.
- Activitats de diàleg amb el Museu.
- Entrar en el món d'un quadre.
- Ordre de quadres: per grandària, color, format, tema, època...
- Els quadres contenen històries: una casa, una família, un paisatge...
- Qui és qui? Emocions, sentiments.

https://museobellasartesvalencia.gva.es/va/talleres/-/asset_publisher/9FPtedDqJO3P/content/taller-el-museu-a-la-butxaca?redirect=https%3A%2F%2Fmuseobellasartesvalencia.gva.es%2Fca%2Ftalleres%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_9FPtedDqJO3P%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)

CONCEPTE DE MEDIACIÓ CULTURAL I ARTÍSTICA

- Pràctiques, eines, metodologies interdisciplinàries per a democratitzar la cultura i el pensament crític.
- Art per a facilitar el diàleg, la reflexió i la participació en diversos contextos socials, educatius i culturals.
- Pont entre l'art, els/les artistes i la comunitat.
- Àmbits d'aplicació: museus, educació, treball social, teràpia.

3.- L'ART EN EDUCACIÓ INFANTIL

3.2. Anàlisi i disseny de propostes didàctiques sobre art en l'entorn

- **PRÀCTICA 5: El Museu de Belles Arts Sant Pius V (València)**

VEGEU DOCUMENT ANNEX SOBRE LA PRÀCTICA.

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL**
Grup 3er Q 2024-2025
Néstor Banderas Navarro

PRÀCTICA 1: QUÈ ÉS LA HISTÒRIA?

Text 1: Hunt, L. (2019). *Historia: ¿por qué importa?* Alianza Editorial, pp. 39-40.

Determinar la veritat històrica és crucial. Sense ella, les mentides dels polítics o dels qui neguen l'Holocaust no podrien refusar-se; les controvèrsies sobre monuments i llibres de text mai no es resoldrien; les guerres de la memòria es prolongarien indefinidament, i el públic no podria confiar en la història que se li presenta. La veritat històrica té dos nivells: els fets estan sobre la taula en el primer nivell, les interpretacions, en el segon. I, encara que siga possible separar-los per a la claredat de la nostra explicació, tots dos nivells estan connectats entre si en la pràctica pròpiament dita de la història. Un fet és una cosa inert fins que s'incorpora a una interpretació que li confereix significat, i la capacitat d'interpretar depèn, al seu torn, de l'habilitat per a trobar sentit als fets.

En principi, els fets pareixen més senzills: o Obama va néixer als Estats Units o no va néixer als Estats Units; o sis milions de jueus van morir durant un intent deliberat d'exterminar-los o la xifra és exagerada i no hi va haver premeditació en la matança. La interpretació, per contra, mai no és senzilla ni clara. Es pot estar d'acord amb els fets (sis milions de jueus van morir en un espantós genocidi) i, tot i això, discrepar quant a com, per què o en quina seqüència els fets van succeir. I ni tan sols els fets són tan senzills com pareixen a primera vista, ja que el passat mai no és estable. Nous documents, objectes i dades que poden capgirar fets suposadament establerts es descobreixen continuament: es van inventar les proves d'ADN, per exemple, i això va canviar els fets sobre la paternitat dels fills esclaus de Jefferson. Encara que aquesta potencialitat provisional tampoc significa que hi haja «fets alternatius», com ha defensat tan notòriament cert càrrec de l'administració de Trump. Els fets alternatius no són altra cosa que mentides. O, el que és el mateix, intents deliberats d'enganyar el públic sobre els fets. Així doncs, per a arribar a la veritat històrica començarem pels fets i com aquests són determinats.

Text 2: Carr, E. H. (2001). *¿Qué es la historia?* Ariel, pág. 98.

L'historiador comença per una selecció provisional dels fets i per una interpretació provisional a la llum de la qual s'ha dut a terme eixa selecció, siga aquesta obra seua o d'altres. A mesura que es va treballant, tant la interpretació com la selecció i ordenació de les dades van patint canvis subtils i potser parcialment inconscients, com a conseqüència de l'acció recíproca entre ambdues. I aquesta mateixa acció recíproca comporta reciprocitat entre el passat i el present, perquè l'historiador és part del present, mentre que els seus fets pertanyen al passat. L'historiador i els fets de la història són mútuament necessaris. Sense els seus fets, l'historiador no té arrels i és buit, i els fets, sense l'historiador, són morts i sense sentit. La meua primera resposta a la pregunta de què és la Història serà, per tant, la següent: un procés continu d'interacció entre l'historiador i els seus fets, un diàleg sense fi entre el present i el passat.

Text 3: Jenkins, K. (2009). *Repensar la historia*. Siglo XXI Editores, pp. 7-10.

En el nivell teòric m'agradaria plantejar dues qüestions. La primera (la qual esbossaré en aquest paràgraf per a desenvolupar-la més endavant) és que la història és un discurs, entre molts altres, sobre el món. Aquests discursos no creen el món (la matèria física sobre la qual aparentment vivim), sinó que se n'apropien i li proporcionen tots els seus significats. Aquest fragment del món que constitueix el (suposat) objecte de recerca de la història és el passat. Per consegüent, la història, en tant que discurs, se situa en una categoria diferent d'aquella sobre la qual discorre; això és, el passat i la història són coses distintes. A més, el passat i la història no estan

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL**

Grup 3er Q 2024-2025

Néstor Banderas Navarro

intrínsecament imbricats, de manera que no ha de produir-se necessàriament una mateixa lectura històrica del passat: el passat i la història suren a la deriva per camins que poden distar anys i quilòmetres entre si. Així, un mateix objecte de recerca pot ser llegit de manera diferent a partir de distintes pràctiques discursives (un paisatge pot ser llegit/interpretat de forma diversa per geògrafs, sociòlegs, historiadors, artistes, economistes, etc.), mentre que, en el si de cadascuna d'aquestes pràctiques, es produeixen distintes lectures interpretatives al llarg del temps i en funció de l'espai. Pel que fa a la història, la historiografia demostra la multiplicitat de lectures públiques del passat.

Deixeu-me partir de la idea que la història és un discurs sobre el passat, encara que d'una categoria diferent. Açò us podria resultar xocant, ja siga perquè no us heu adonat abans de la distinció o perquè no us heu preocupat massa d'ella. Una de les raons per les quals no solem diferenciar-los és perquè, en tant que angloparlants, és que tendim a obviar el fet que realment existeix aquesta distinció entre la història —el que ha sigut escrit/registrat sobre el passat— i el passat en si mateix, perquè el vocable «història» abasta ambdós conceptes. Seria preferible, per tant, que marcàrem sempre aquesta diferència emprant el terme «passat» per a tot allò succeït anteriorment i que utilitzàrem la paraula «historiografia» (ací s'ha d'entendre el terme com a «els escrits produïts pels historiadors») en lloc d'«història». I seria d'utilitat que només consideràrem el passat com a l'objecte d'interès dels historiadors i la historiografia com a la manera en què els historiadors l'aborden, i que reservàrem la paraula «Història» (amb majúscula) per a referir-nos al conjunt de relacions entre el passat i la historiografia.

Per exemple, encara que milions de dones han viscut en el passat (a Grècia, a Roma, durant l'edat mitjana, a l'Àfrica, a Amèrica...), són poques les que apareixen en la història, és a dir, en els textos d'història. Les dones, per dir-ho d'alguna manera, han sigut «invisibilitzades per la història», és a dir, excloses sistemàticament de la majoria dels relats dels historiadors. És natural, per tant, que les feministes es dediquen ara a «reescriure les dones en la història» al mateix temps que dones i homes, indistintament, revisen les construccions interrelacionades de masculinitat. En aquest punt, podríeu detindre-vos per un moment a pensar quants altres grups, pobles o classes han sigut o són eliminats de la història i per què, i quines podrien ser-ne les conseqüències si eixos «grups» exclosos foren els protagonistes dels relats històrics i si els col·lectius que ara són hegemònics quedaren marginats.

Qüestions sobre els textos:

1. Sobre la naturalesa de la història i la veritat històrica:
 1. Segons el **Text 1 (Hunt)**, per què és crucial determinar la veritat històrica? Quines conseqüències tindria no fer-ho?
 2. Com defineix Hunt els dos nivells de la veritat històrica (els fets i les interpretacions)? Per què creus que és important diferenciar-los?
 3. En el **Text 1**, es menciona que «el passat mai no és estable». Què significa això i com afecta a la manera en què entenem la història?
2. Sobre el paper dels historiadors i historiadores i la construcció del coneixement històric:
 4. Segons el **Text 2 (Carr)**, com comença el treball d'historiadors i historiadores? Per què és important la selecció i interpretació provisional dels fets?
 5. Carr parla d'una «reciprocitat entre el passat i el present». Què vol dir això i com influeix en la manera en què s'escriu i s'ensenya la història?
3. Sobre la història com a discurs i la multiplicitat d'interpretacions:
 6. En el **Text 3 (Jenkins)**, es diu que la història és un «discurs sobre el món». Què significa això i com es diferencia del passat en si mateix?
 7. Jenkins parla de la «multiplicitat de lectures públiques del passat». Què implica això per a la manera en què s'ensenya la història? Com podria un mestre abordar aquesta diversitat d'interpretacions a l'aula?

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL**

Grup 3er Q 2024-2025

Néstor Banderas Navarro

4. Sobre la inclusió i exclusió en la història:
 8. En el **Text 3** es menciona que les dones han estat «invisibilitzades per la història». Quins altres grups o col·lectius creus que han estat exclosos dels relats històrics tradicionals? Per què?
 9. Quines conseqüències podria tenir que els grups hegemònics actuals quedaren marginats en els relats històrics futurs? Com podria això canviar la manera en què entenem el passat?
5. Sobre l'aplicació pràctica en l'ensenyament:
 10. Com podries fomentar el pensament crític en els teus alumnes pel que fa a les fonts històriques i les seues interpretacions?
 11. Després de llegir aquests textos, creus que la història que s'ensenyava a les escoles reflecteix adequadament la complexitat del passat? Per què?
6. **Reflexió final:** elabora individualment una reflexió per escrit a partir de les preguntes anteriors, fent referència a allò més rellevant del que hages llegit i comentat. Fes constar els canvis respecte a les percepcions inicials plasmades en el dibuix. (1 cara màxim).

**TALLER MULTIDISCIPLINAR DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL
Grup 3er Q 2024-2025
Néstor Banderas Navarro**

PRÀCTICA 2: PROPOSTES DIDÀCTIQUES DE PREHISTÒRIA

A partir del que s'ha treballat a classe, farem un treball en grup que consisteix en la lectura i anàlisi d'una proposta didàctica sobre Prehistòria en Educació Infantil i el posterior disseny d'una activitat sobre este tema en aquest nivell. Caldrà dur-la a terme a partir dels enfocaments epistemològics treballats i vincular-la al currículum d'Educació Infantil.

El treball constarà de tres parts diferenciades (total: 2 fulls màxim):

- 1) Anàlisi d'una de les següents experiències educatives per grup. En aquesta anàlisi haurà d'incloure-hi un resum breu, així com una explicació dels sabers, competències i continguts escollits en cada proposta.
 - Guevara Herrero, I., i Bravo Torija, B. (2021). Talleres artísticos para desmitificar la prehistoria en Educación Infantil. *Cuadernos de Pedagogía*, 523, 72-79.
 - Mañé Orozco, S., i Bardavio Novi, A. (2014). Con cinco años y aprendiendo de la prehistoria: Cómo tratar el patrimonio prehistórico en educación infantil: El ejemplo del Campo de Aprendizaje de la Noguera. En O. Fontal Merillas , A. Ibáñez Etxeberria i L. Martín Sánchez (coords.), *Reflexionar desde las experiencias: Una visión complementaria entre España, Francia y Brasil: Actas del II Congreso Internacional de Educación Patrimonial* (pp. 233-241), Instituto del Patrimonio Cultural de España.
 - Sánchez-Ferrezuelo, L. (2021). ¿Pintamos como en la Prehistoria? Arqueología experimental en Educación Infantil. *Cuadernos de Pedagogía*, (523), 66-71.
- 2) Disseny d'una activitat (pot tenir entre una i tres sessions) al voltant d'un aspecte de la Prehistòria. Haurà d'incloure aquests elements:
 - a. Justificació científica: per què escollim aquest tema i enfocament?
 - b. Justificació educativa: quins elements del currículum d'Educació Infantil ens permeten treballar aquest tema? Ubicar en l'àrea corresponent i justificar amb competències específiques i sabers bàsics.
 - c. Descripció: treball docent, treball de l'alumnat, recursos, espais i inclusió. La metodologia és lliure, algunes de les possibilitats són: taller, racons, ambients, oralitat i narració, treball amb objectes, art, assemblea.
- 3) Posada en pràctica d'una sessió en l'aula del Taller del Medi

Recursos de consulta:

- Cohen, C. (2011). *La mujer de los orígenes: Imágenes de la mujer en la prehistoria occidental*. Cátedra; Instituto de la Mujer; Universitat de València.
- Fullola Pericot, J. M. (2020). *Introducción a la prehistoria: La evolución de la cultura humana* (Nueva ed. revisada y ampliada). UOC.
- Museo de Prehistoria de Valencia. (2006). *Las mujeres en la prehistoria* [Exposición itinerante]. Ayuntamiento de Aspe. Recuperado de <https://mujeresconciencia.com/2015/05/27/las-mujeres-en-la-prehistoria>
- Past Women. (n.d.). *Past Women*. <https://www.pastwomen.net/>
- Patou-Mathis, M. (2021). *El hombre prehistórico es también una mujer: Una historia de la invisibilidad de las mujeres*. Lumen.
- Sánchez Romero, M. (2018). *Prehistorias de mujeres: Descubre lo que no te han contado sobre nosotras*. Ediciones Nowtilus.

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL
Grup 3er Q 2024-2025
Néstor Banderas Navarro**

PRÀCTICA 3: *SOLO ES EL PRINCIPIO* (Jean-Pierre Pozzi i Pierre Barougier, 2010)

Visualitza aquest documental: <https://www.youtube.com/watch?v=2I4uGTO9dAI&t=1438s>

Després de veure el documental, tria un dels temes tractats (amor, mort, política, llibertat, amicitat, etc.) i elabora'n una composició per escrit, sintètica i precisa, d'un full màxim sobre aquestes qüestions.

1. Anàlisi del tema: Com es treballa el tema que has escollit en el documental? Explica com reflexionen els infants sobre ell i quines idees hi expressen.
2. Importància en Educació Infantil: Per què consideres que és important abordar aquest tema a l'etapa d'Infantil? Creus que pot contribuir al desenvolupament emocional, social o cognitiu de l'alumnat?
3. Justificació curricular: Cerca en la legislació educativa actual (LOMLOE) algun element del currículum d'Educació Infantil (objectius, competències clau, sabers bàsics, criteris d'avaluació...) que donen suport a la inclusió d'aquest tema en l'etapa. Explica per què és rellevant segons el marc normatiu.
4. Reflexió personal: Com ha influït aquest documental en la teua concepció sobre el diàleg filosòfic en la infància? Creus que aquesta mena de metodologia pot enriquir l'aprenentatge dels infants? Per què?

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL
Grup 3er Q 2024-2025
Néstor Banderas Navarro**

PRÀCTICA 4: QUÈ ÉS L'ART?

No existeix, realment, l'Art. Només hi ha artistes. Aquests eren en altres temps homes que agafaven terra acolorida i dibuixaven toscament les formes d'un bisó sobre les parets d'una cova; avui, compren els seus colors i tracen cartells per a les estacions del metro. Entre uns i altres, els artistes han fet moltes coses. No té res de dolent anomenar «art» totes aquestes activitats, mentre tinguem present que aquesta paraula pot significar moltes coses diferents, en èpoques i llocs diversos, i mentre advertim que l'Art, escrita la paraula amb A majúscula, no existeix, ja que l'Art amb A majúscula té per essència ser un fantasma i un ídol. Podeu aclaparar un artista dient-li que el que acaba de fer potser siga molt bo a la seua manera, només que no és Art. I podeu omplir de confusió algú que atresore quadres, quan li assegureu que el que li va agradar en ells no va ser precisament Art, sinó alguna cosa diferent.

En realitat, no crec que hi haja cap motiu il·lícit entre els que pugen fer que agrade una escultura o un quadre. A algú el pot complaure un paisatge perquè l'associa a la imatge de la seua casa, o un retrat perquè li recorda a un amic. No hi ha perjudici en això. Tots nosaltres, quan veiem un quadre, ens posem a recordar mil coses que influeixen sobre els nostres gustos i aversions. Mentre aquests records ens ajuden a gaudir del que veiem, no tenim per què preocupar-nos. Únicament quan un molest record ens obsessiona, quan instintivament ens apartem d'una esplèndida representació d'un paisatge alpí perquè detestem l'esport d'escalar, és quan hem de sondar-nos per a trobar el motiu de la nostra repugnància, el qual ens priva d'un plaer que, d'una altra manera, hauríem experimentat. Hi ha causes equivocades per les quals no ens agrada una obra d'art.

A molta gent li agrada veure en els quadres el que també li agradaria veure en la realitat. Es tracta d'una preferència perfectament comprensible. A tots ens atrau la bellesa en la natura i agraïm als artistes el fet que la reflectisquen en les seues obres. Aquests artistes no ens censurarien pels nostres gustos. Quan el gran artista flamenc Rubens va dibuixar al seu fill (il·lustració 1), estava orgullós de les seues agradables faccions i desitjava que també nosaltres admiràrem el petit. Però aquesta inclinació als temes bonics i atractius pot convertir-se en nociva si ens condueix a rebutjar obres que representen assumptes menys agradables. El gran pintor alemany Albrecht Dürer segurament va dibuixar la seua mare (il·lustració 2) amb tanta devoció i afecte com Rubens el seu fill. El seu estudi verista de la vellesa i la decrepitud pot produir-nos tan viva impressió que ens en faça apartar els ulls, i, no obstant això, si reaccionem contra aquesta primera aversió, quedarem recompensats amb escreix, ja que el dibuix de Dürer, en la seua tremenda sinceritat, és una gran obra. En efecte, de sobte descobrim que la bellesa d'un quadre no resideix realment en la bellesa del seu tema. No sé si els xiquets que el pintor espanyol Murillo (il·lustració 3) es complaïa a pintar eren bells estrictament o no, però tal com van ser pintats per ell, posseeixen des de llavors un gran encant.

Gombrich, E. H. (1950). *La historia del arte*. Phaidon Press, pp. 15-18.

Preguntes de reflexió:

1. Gombrich diu que no existeix l'Art amb A majúscula, sinó només artistes. Què creus que vol dir amb això? Estàs d'acord amb aquesta idea? Per què?
2. Com creus que ha canviat el paper de l'artista des de la prehistòria fins a l'actualitat? Com podries treballar aquesta evolució amb xiquets i xiquetes d'educació infantil?

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL**

Grup 3er Q 2024-2025

Néstor Banderas Navarro

3. Segons el text, les persones poden sentir atracció per una obra d'art per diferents motius (records, emocions, associacions personals). Creus que una obra d'art ha de ser "bonica" per a ser considerada valuosa? Per què?
4. Gombrich explica que, si ens deixem portar només per la bellesa d'un tema, podem rebutjar obres que representen realitats menys agradables. Com podem ajudar els infants a apreciar l'art més enllà de la seua aparença estètica?
5. En el text es menciona que els gustos personals poden estar condicionats per experiències i prejudicis. Com podríem fomentar una mirada oberta i curiosa envers l'art en educació infantil?
6. Com podries aplicar aquestes reflexions a la teua futura pràctica docent? Quines activitats o estratègies podries utilitzar per a treballar l'art a l'aula d'educació infantil?

**TALLER MULTIDISCIPLINARI DE L'ÀREA:
EL MEDI FÍSIC, NATURAL, SOCIAL I CULTURAL
Grup 3er Q 2024-2025
Néstor Banderas Navarro**

PRÀCTICA 5: EL MUSEU DE BELLES ARTS SANT PIUS V (VALÈNCIA)

Aquesta pràctica està pensada per a treballar el Museu de Belles Arts Sant Pius V de València com a espai formatiu per a Educació Infantil. Una vegada realitzada la presentació de la informació en classe i feta la visita al museu, caldrà, per grups, triar un aspecte a desenvolupar com a proposta didàctica en Educació Infantil. N'hi ha diferents possibilitats::

- Treball previ al museu:
 - Motivació artística inicial per a l'alumnat d'Educació Infantil.
 - Treball de les normes de visita a un museu.
- Treball durant la visita:
 - Mediació artística amb una o unes obres.
 - Art i emocions.
 - Art i sostenibilitat.
 - Art i gènere.
 - Art i la nostra història personal.
 - Vida d'artistes.
- Treball posterior a la visita:
 - Art en moviment.
 - Formes i colors.
 - Experiències multisensorials.

Cada grup escollirà una d'aquestes vies, prèvia consulta al professor de la matèria. La pràctica consistirà en un treball d'entre 2 i 3 pàgines que constarà de dues parts: una introducció (amb una justificació de per què s'ha escollit aquest aspecte, tractant de justificar-lo mínimament amb algunes lectures bibliogràfiques) i la descripció de l'activitat. Aquesta activitat es durà a terme en la sessió amb l'alumnat de l'assignatura del Taller del Medi. S'avaluarà tant el document escrit com la posada en pràctica de l'activitat.